

NIEUW BOEK JAN LEVER OVER 'DE MYSTERIEUZE GRENZEN VAN HET LEVEN'

Slagroom op de taart van de schepping

Jan Lever

Langs de
mysterieuze
grenzen
van het leven

Uitgeverij
Ten Have

„Je moet altijd nieuwsgierig blijven!” Dat is de levensles van Jan Lever (84), bioloog en schrijver.

„Tegenwoordig brengt men veel uren door op het internet. Dat is jammer, want de wereld is zonder internet al interessant genoeg.”

Lever vertelt over de ontwikkeling van zijn kijk op mens, natuur, creationisme en de evolutietheorie. Verwondering is zijn sleutelwoord. Door **Tjerk de Reus**.

De studeerkamer van het Amsterdamse appartement van Jan Lever (1922) staat vol met reisboeken, postzegelalbums, talloze schelpen en slakkenhuizen en ook een uitgebreide muntencollectie. „Ik ben een nieuwsgierig mens”, geeft hij onmiddellijk toe. „Dat was ik als wetenschapper, maar dat ben ik ook als ik met mijn hond wandel hier in Amsterdam-Zuid.”

Op een gegeven moment viel het Lever op hoeveel verschillende bomen er staan in de buurt waar hij woont. „Ik kan je een echte palmboom hier vlakbij aanwijzen, maar ook olijf- en amandebomen.” Lever bracht de bomenpopulatie in Amsterdam-Zuid in kaart in een boekje: 'Bomengids van Amsterdam-Zuid' (2002). „Daarmee zie ik nu mensen op straat wandelen, kijkend en wijzend naar de bomen. Ze genieten van de rijkdom van de natuur!”

Het *Friesch Dagblad* is voor Jan Lever geen onbekende grootheid. Zijn grootvader was Pieter Brouwer, de eerste hoofdredacteur van de krant. Hij oefende die functie uit van 1911 tot aan zijn dood in 1926. „Mijn grootvader schreef erg veel artikelen in de krant”, vertelt Lever. „Dat was gebruikelijk in die tijd. Maar het zat ook in de genen! Mijn grootvader was bevriend met de bekende L. Penning, die romans over Zuid-Afrika publiceerde. Mijn moeder schreef op verzoek van mijn grootvader columns in het *Friesch Dagblad*. Later deed zij dat in *de Standaard* en in *Trouw*.”

Lever stamt uit een typisch gereformeerd milieu. Zijn vader was hoofd van diverse lagere scholen 'met de Bijbel', hijzelf was lid van de jongelingsvereniging en werd in zijn tienerjaren doorkneed in de gereformeerde leer. In zijn recent verschenen boek *Langs de mys-*

terieuze grenzen van het leven wordt echter onmiddellijk duidelijk dat Lever een kijk op mens en natuur ontwikkelde, die radicaal verschilt van wat hij meekreeg uit de kerkelijke kring van zijn jeugd. De evolutietheorie is natuurlijk het begrip waar wat dit betreft alles om draait. Lever verklaarde veel goeds te zien in deze theorie. Dat baarde opzien en wekte tegenstand. Niet alleen in Nederland, ook daarbuiten. In een boek met reisverhalen, *Feniks en broedmachine* (2003), vertelt Lever dat hij in 1961 gasthoogleraar werd aan de universiteit van Potchefstroom. Pas na aankomst in Zuid-Afrika kwam de rector van de universiteit erachter dat hij 'fout' was en de evolutietheorie aannemelijk vond. De geschrokken rector probeerde eerst de colleges af te blazen, maar Lever liet zich niet vermurwen: afspraak was afspraak. Hij zou informatief spreken over de evolutietheorie en niet provoceren. Dezelfde afwerende reacties kreeg Lever toen hij in de jaren tachtig voor de NCRV radiolezingen over schepping en evolutie hield. Lever: „Ik kreeg brieven van mensen die zeiden: als u aan de hemelpoort komt, dan zwaait er wat!”

Lever begrijpt heel goed dat mensen zo heftig reageerden op de evolutietheorie en op de gedachte dat de aarde zoals we die nu ken-

Publicaties

Creatie en Evolutie (1956)
Waar blijven we? (1969)
Geïntegreerde biologie (1973)
Schepping en evolutie (1985)
Bomengids van Amsterdam-Zuid (2002)
Feniks en broedmachine. Reisverhalen over deze wonder wereld (2003)
Langs de mysterieuze grenzen van het leven (2006)

“Ik kreeg brieven van mensen die zeiden: als u aan de hemelpoort komt, dan zwaait er wat!”

Geloven

Jan Lever: „In het creationisme en van aanverwante opvattingen, wil men Gods werk als Schepper kloppend wil krijgen met wetenschappelijke resultaten. Ik denk dat dit geen goed denkspoor is.” Foto: Tjerk de Reus

Prof. dr. Jan Lever (1922) studeerde biologie aan de Universiteit Utrecht en was van 1952-1986 hoogleraar dierkunde aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij deed onder meer onderzoek naar de werking van aan de schildklier en maakte studie van schelpen en slakken. Hij is sinds 1970 lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, waar hij van 1978 tot 1981 voorzitter was van de afdeling Natuurkunde.

Als hoogleraar biologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam speelde hij een belangrijke rol in de acceptatie van de evolutietheorie door de gereformeerde wereld van de jaren vijftig. Grote bekendheid verwierf hij hierin naar aanleiding van zijn boek *Creatie en Evolutie* (1956).

De theorie uit het boek *Creatie en Evolutie* verwoorde prof. dr. Jan Lever op toegankelijker wijze onder meer in het boekje *Waar blijven we?* (1969), een verzameling van radiolezingen die door de NCRV werd uitgezonden.

nen, in een proces van ruim vier miljard jaar is ontwikkeld. „Ik zat in de derde klas van de hbs en kreeg een boekje in handen waarin uiteengezet werd hoe Charles Darwin dacht over evolutie in de natuur, over het ontstaan van de soortenrijkdom en dergelijke zaken. Ik was als door de bliksem getroffen! Ik was natuurlijk opgegroeid met de gedachte dat de wereld in zes dagen is geschapen en dat het universum zo'n zes à zeventuizend jaar oud is. Uit wat ik las, bleek dat dit niet het geval kon zijn en dat daartegen veel feitelijke bewijslast voorhanden was. Maar natuurlijk liet ik me niet meteen 'bekeren' tot deze nieuwe visie! Ik herinner me nog dat ik op de jongelingsvereniging een heel kritische spreekbeurt hierover heb gehouden. Het was voor mij duidelijk in tegenspraak met het scheppingsgeloof.”

Lange voorgeschiedenis

In 1939 ging Lever biologie studeren in Utrecht. In deze studie speelde destijds de evolutietheorie nauwelijks een rol. Toch ging Lever er alles over lezen wat hij maar te pakken kon krijgen. Hij kwam tot het inzicht dat je de Bijbel verkeerd leest, als je er een ontstaansgeschiedenis van de aarde in wilt ontdekken. „De feiten zijn duidelijk”, vindt Lever. „Er zijn talloze fossielen gevonden die duidelijk maken dat de aarde, de natuur en ook de mens een lange voorgeschiedenis hebben. Ik lees nog steeds het blad *New Scientist*, waarin je wekelijks kunt lezen over nieuwe inzichten op het terrein van de biologie, de biochemie, de natuurkunde en noem maar op.” Hoe kijkt Lever aan tegen het bijbelse scheppingsverhaal? „De eerste hoofdstukken van Genesis zijn geschreven vanuit het denkraam van die tijd. Dat ligt natuurlijk ook voor de hand. De aarde was

plat voor het besef van de mensen van toen. De hemel waar God woont, was boven ons, achter de wolken. Nu weten we dat de hemel als woonplaats van God niet boven ons is. Dat zou ook vreemd zijn: voor mensen in Nieuw Zeeland zou hemel dan ergens anders zijn: precies in de andere richting. Maar ik moet ook zeggen: de man die Genesis schreef, is een man met wie ik het waarschijnlijk heel goed zou kunnen vinden. Hij was beslist iemand met een grote aanleg voor natuurwetenschappen. Hij legde nadruk op natuurkundige en biologische gegevens en de scheppingsvolgorde die hij vermoedt - eerst de planten, daarna de dieren en dergelijke - is niet zo heel vreemd in het licht van wat we nu weten over de ontwikkelingen in de afgelopen vier miljard jaar.”

De hamvraag in discussies over wetenschap en geloof betreft vaak de verhouding tussen het geloof in de Schepper en het denken in termen van een miljarden jaren durende evolutie. Hierover publiceerde Lever in 1956 het boek *Creatie en evolutie*. Hij was toen al enkele jaren

hoogleraar dierkunde aan de Vrije Universiteit. Lever: „Voor mij staat de belangrijkste bijbeltekst die verband houdt met dit vraagstuk in Prediker 3. Die tekst heb ik als motto gebruikt in *Creatie en evolutie*: 'Alles heeft Hij voortreffelijk gemaakt op zijn tijd; ook heeft Hij de eeuw in hun hart gelegd, zonder dat de mens van het werk dat God doet, van het begin tot het einde, iets kan ontdekken.' Ik vind dit een geweldige wijsheid, bijzonder goed geformuleerd. God de Schepper heeft de gehele natuurlijke werkelijkheid geschapen. De verbijsterende rijkdom aan soorten planten en dieren, het wonder dat de mens is - het is Gods voortreffelijke werk. Maar kun je zien dat het Gods werk is? Kun je het precies aanwijzen? Nee. Je kunt daarvan niets ontdekken. Wij zien het werk van de Schepper, we zien niet hoe Hij dit werk gedaan heeft. Wij zijn per slot van rekening beperkte mensen. De 'eeuw' is in ons hart gelegd: we leven maar enkele jaren. Dat moet ons heel bescheiden maken en tegelijk diep verwonderd. God staat aan het begin.

Hij heeft een wereld geschapen waarin alle mogelijkheden lagen die in het miljarden jaren durende proces gerealiseerd zijn. Hij heeft de wereld zoals we die nu kennen 'tot aanzijn' gebracht. Maar hoe? Dat is letterlijk een onbevattelijk wonder.”

Geen tegenspraak

Voor Levers besef is de rol van het toeval, die in de evolutietheorie zo belangrijk is, helemaal niet in tegenspraak met de gedachte aan God als Schepper. In zijn afscheidsrede die hij hield bij zijn vertrek van de Vrije Universiteit in 1986 - en is opgenomen in zijn nieuwe boek -, zei hij: „Ik ben er in mijn hart van overtuigd dat deze werkelijkheid geschapen is en ik heb in die wetenschap nooit iets ontmoet dat daarmee in tegenspraak is. Integendeel! (...) Volgens mij zijn alle dingen en organismen, de mens inclusief, niet toevallig ontstaan, maar opgenomen in een goddelijk plan van en met deze wereld. De mens neemt daarin een heel speciale plaats in.”

Lever ziet geen tegenstelling tus-

sen de wetenschap die de biologische en natuurkundige feiten vaststelt en het geloof in God. Sterker nog, hij vindt de manieren waarop christenen geprobeerd hebben het scheppingsgeloof te verbinden met de natuurwetenschap, over het algemeen riskant en vooringenomen. „Waarom is voor veel mensen de evolutietheorie een reden geweest om afscheid te nemen van het geloof? Ze waren ervan overtuigd dat de bijbelse verhalen over het ontstaan van de aarde een natuurwetenschappelijke waarheid bevatten. Als je dan onontkoombare feiten tegenkomt die hiermee in tegenspraak zijn, bijvoorbeeld fossielen, kun je eigenlijk niet anders dan concluderen: de Bijbel is een sprookjesboek. Ik denk dat dit het probleem is van het creationisme en van aanverwante opvattingen, waarin men Gods werk als Schepper kloppend wil krijgen met wetenschappelijke resultaten. Ik denk dat dit geen goed denkspoor is.”

Wat is dan wel de goede richting voor denken en geloven? Lever: „Verwondering is een sleutelwoord. Het heeft voor mij veel te maken met de nieuwsgierigheid die ik al noemde. Kijk, hier in mijn kast staat een prachtig slakkenhuis. Moet je toch zien, wat een mooie patronen erop zichtbaar zijn. Een prachtig voorwerp, helemaal gemaakt door zo'n slijmerig dier! En dan te bedenken dat deze schoonheid tijdens het leven van de slak geen enkele rol speelde, zelfs onzichtbaar was door aangekoekte lagen of doordat de slak in de grond leefde. Zulke schoonheid maakt mij sprakeloos, stemt mij religieus. Dit is de slagroom op de taart van de schepping!”

Langs de mysterieuze grenzen van het leven. Samengesteld en ingeleid door René van Woudenberg. Kampen: uitg. Ten Have 224 pag. 17,90 euro.

De taal van God

In 2005 is het debat rond natuurwetenschap en geloof weer opgelaaid in Nederland. Reden was de verschijning van een boek over Intelligent Design (afgekort: ID), getiteld: *Schitterend ongeluk of sporen van ontwerp? De gedachte achter ID is dat de sturende hand van Schepper zichtbaar is in het evolutieproces. En ook: wetenschappelijk meetbaar. Er verschenen boeken waarin dit standpunt wordt verdedigd en natuurlijk ook boeken die dit bestreden. Interessant in het kader van de discussie is het boek De taal van God, geschreven door de Amerikaan Francis Collins. Deze Collins - topwetenschapper, maar nadrukkelijk ook een gelovige - stond aan de leiding van het Human Genome Project, dat het menselijk DNA wist*

te ontcijferen. In zijn boek, waarvan recent een Nederlandse vertaling verscheen, beargumenteert Collins een verzoening van geloof en wetenschap. Een miljoenen jaren durende evolutie erkent hij volmondig en dat brengt hij niet in mindering op zijn geloof in God als Schepper. Hij benadrukt juist de grenzen van wetenschap en aan de hand van Lewis, Augustinus en veel andere denkers, betoogt hij de relevantie van het christelijk geloof. Zowel het jonge-aarde creationisme (de aarde is slechts 6000 jaar oud) als de Intelligent Design-beweging zijn doodlopende sporen, vindt Collins.

Francis Collins, *De taal van God*. Kampen: uitg. Ten Have. 240 pag. 19,90 euro.